

ВИДАННЯ «БОГОСЛОВІЇ» ЕД. «BOHOSLOVIA»

Ч. 51 N.

о. д-р ІВАН МУЗИЧКА

Послання тисячоліття

Extractum e «Bohoslovia»
t. XLII (1979)

Рим - 1979 - ROMAE

diasporiana.org.ua

ВИДАННЯ «БОГОСЛОВІЇ» ЕД. «BOHOSLOVIA»
_____ Ч. 51 N. _____

о. д-р ІВАН МУЗИЧКА

Послання тисячоліття

Extractum e «Bohoslovia»
t. XLII (1979)

Рим - 1979 - Ромае

Папа Іван-Павло II і Блаженніший Патріярх Йосиф: 22 жовтня 1978 р.

**ЛИСТ ПАПИ ІВАНА ПАВЛА ІІ ДО БЛАЖЕННІШОГО
ПАТРІЯРХА ЙОСИФА, УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ
ІЄРАРХІЇ Й УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ**

**ДОСТОЙНОМУ БРАТОВІ НАШОМУ ЙОСИФОВІ С.Р.Ц.
КАРДИНАЛОВІ СЛІПОМУ ВЕРХОВНОМУ АРХИЄПИСКОПОВІ
ЛЬВІВСЬКОМУ УКРАЇНЦІВ**

1. Коли минулого місяця листопада, двадцятого дня, Ми прийняли Тебе, Достойний наш Брате, і разом інших представників Католицької Української Ієрархії, Ти згадав, що вже наближається дата першого тисячоліття від введення християнської віри в країну « Русь ». Окрім цього, Ви рівночасно повідомили Нас, що Ви спільно врадили через цих десять найближчих років належно приготуватись разом із усією спільнотою Вашої Церкви до цього найбільшого Ювілею. Та між різними починами ювілейного святкування виднітиме особливо велике паломництво до Святої Землі, до тих, значить, місць, де Божественний Спаситель колись прорік ці слова: « Ідіть, отже, навчайте всі народи, хрестячи їх во ім'я Отця і Сина і Святого Духа » (Мат. 28,19). Цей намір, що його висловив Ваш Єпископат, Нас дуже сильно зворушив. Бо відноситься він до подій минулого і сучасного віку, які лучаться із цілим ділом благовістування в українському народі, якого історія і переживання найбільше Нам лежать на серці і в нашу юрбу.

2. Дальше, характер сам цього ювілею, що пригадує початки християнства на « Русі », теж і тепер Нам дозволяє, щоб наче одним поглядом душі, зрозуміти, яким було це тисячоліття, і впроваджує і Нас водночас в середину бігу подій і їх розвитку, які пов'язуються з історією народу і нації, в яких спостерігається присутню руку Божого Провидіння: цього, кажемо, Провидіння, яке через болючі закрути людської долі все передтим уклало і все знову веде до тієї самої цілі, яка повніше відповідає зарядженню свого Милосердя. Отже, керовані поштовхом живої віри, ми повинні

мати довір'я до Божої Справедливості, яка в рівночасно Милосердям і довір'яти цьому ж Милосердю, в якому до-краю виявляється якнайвище Справедливість. В ній дійсно знайде своє належне місце не лише життя будь-якої людини, « що приходить у світ », але також історія народів і націй, через яку Боже Провидіння записує історію нас усіх поодинокі.

3. Тому звертаємось думкою до тих днів, в яких Київський Князь Володимир і з ним ціла « Русь » прийняли євангелію Ісуса Христа і отримали благодать хрещення. Справді таємними замислами приготував Всемогучий Бог ту щасливу і благословенну подію вже від початків дев'ятого століття, коли-то щойно молода Київська Держава почала нав'язувати із Візантією тісні політичні і торговельні взаємини. Ті зв'язки заключені з греками, не рідко також з іншими слов'янськими народами, які подібно вже передше прийняли християнську віру, спричинились дуже теж до успішного поширення тієї релігії між населенням « Руси ». Першими, іменно, навернулись дружинники, — хоч це було рідко, і кожний окремо, — князя Ігоря, а також купці, що мали контакт із народами в близькому сусідстві. До того числа християн приступила княгиня Ольга — жінка Ігоря, яка по смерті чоловіка стала володіти в державі і сама перша з княжого двору ісповідувала християнське ім'я. Тоді численні з її оточення бояр пішли за її прикладом. Так, ото, приходимо до року 988, коли князь Володимир, внук блаженної Ольги, постановив поширяти християнську віру серед усього населення своєї держави, і він навіть зарядив, щоб мешканці столичного городу перед ним, його родиною і грецьким духовенством прилюдно і спільно охрестились в ріці Дніпро. Цим, отже, рішенням він започаткував поширення віри, найперше в межах свого князівства, а потім аж до пограничних місцевостей своєї країни « Русь », що були положені на схід сонця і на північ. Спомином, отже, тисячоліття тієї історичної події, що ось вже наближається, треба саме найбільше радіти, бо те, що перед своїм Вознесенням Христос Господь наш апостолам доручив, здійснилося щасливо також у святій країні « Русь ». Так само треба з цілого серця дякувати Тривдиному Богові, що Його ім'ям Ваші предки охрестились.

4. Християнська віра з міста Риму прийшла в Київську « Русь » через само місто Константинопіль. Звідти бо почавши, католицькі місіонарі, як перші, принесли зі собою Вашим батькам євангелію, і їх водночас очистили джерелом спасенної купілі. А це, як відомо, сталося тоді, коли Церква в західній і східній частині світу збе-

рігала свою єдність, хоч черпала звідусіль із двох різних традицій і належала до двох різних культур людства: звідти справді випливали велетенські багацтва вселенської Церкви. Щойно в одинадцятому столітті наступив поділ, що приніс великий біль і гіркість так для християн того часу, як і послідовникам Христа наступних віків аж до наших днів. Коли ж Київська «Русь» — збагачена вже християнською вірою, яку прийняла при кінці десятого століття по Христі — найшлась з уваги на своє географічне положення в самому засязі влади Східної Церкви, якої наче осередком був константинопільський патріархат, не диво отже, що численні спроби шляхів до віднови розбитої єдності дуже часто вливались через тую ж «Русь». В цю хвилину вистане згадати переговори в справі тіві єдності, які відбулись при кінці чотирнадцятого століття, як також зроблені заходи — на жаль, без щасливого успіху — на Соборах в Констанці і Базелі, а згодом на Флорентійському Соборі, де Київський Митрополит Ісидор завзято заступав і осягнув так бажану злуку східної і західної Церкви. Та одначе, по закінченню того Собору, відомо, що цей же сам Митрополит Ісидор, якого Верховний Архидрей назначив в межичасі своїм Летатом «а лятере» в Литві, в Лівонії, в Росії і підніс його до гідности Отця Кардинала, і якого його ж нарід за довершення злуки Церков прославляв, дійсно натерпівся за свою ревну єкуменічну діяльність, ба навіть був замкнений у московській тюрмі, звідки він утікши, вкінці прибув до Риму, звідки кермував усіма справами єдності. Але важкі умовини, які переважили в його батьківщині, остаточно звели на нівець найкращі надії на єдність, які були задумані на Флорентійському Соборі. Незважаючи на те, прагнення повороту до єдності з Апостольським Престолом ніколи не зникло серед руських єпископів, які ото в місяці грудні 1594 р. і липні 1595 р. заявили, що вони готові ступити на шлях з'єдинення з Римом, і тому післали кількох своїх послів, щоб вони в цій справі почали розмови.

Так, отже, полумінь єдності, яку запалив Митрополит Ісидор на Флорентійськїм Соборі, і яка через сильніші зовнішні чинники більше ніж сто п'ятдесят літ блимала, остаточно спалахнула і створила дорогу до з'єдинення у Бересті Литовськїм, про яке ще пізніше скажемо слово. Як би воно не було, всі ці факти і події свідчать про те, що Церква ніколи не спочила в сумному стані розбитої своєї єдності і, навпаки, завжди вважала його противним волі Христа Господа. Хоч Церква високо цїнить і ясно зберігає різні традиції і різниці, чи то історії, чи духової культури між народами, яких приймає на своє лоно, то одначе не перестав шу-

кати найвідповідніших шляхів, щоб цю єдність направити. Слова архиврейської молитви Ісуса: « Отче Святий, збережи їх... щоб були одно » (Йо. 17,11), були такими, що ніколи потім не могли зникнути з пам'яті учнів і Його послідовників, — слова, які висказав в навечер'я своєї смерти на Хресті.

5. Із таких-то даліше джерел і основ зродилася злука Церков, що наступила в році 1596 в Бересті Литовським. Без сумніву це з'єднання входить в цілу безпереривну історію народів, які жили тоді в одному королівстві: русини, литовці і поляки. Але, хоч ця спільна історія належить до минулого, то релігійна і церковна сила тієї Берестейської злуки триває також тепер і дає багаті плоди. Правда, початком плодючости була і в без сумніву кров, що її пролив святий Йосафат — єпископ і мученик; він у цей спосіб неначе печаттю назнаменував важкий труд з'єднання розлученої Церкви між шістнадцятим і сімнадцятим століттями. Окрім цього це з'єднання в подібний спосіб зродило овочі на стільки вітках, якими були стільки єпископів і священників і інших безстрашних ісповідників віри аж до наших часів. Як тоді, так і сьогодні Апостольський Престіл надає особливого значення цьому саме з'єднанню, яке виявляє себе також в самій різниці візантійського обряду, і церковної традиції, в слов'янській літургічній мові, в церковнім співі, і всіх формах побожності, які так глибоко вкорінені в історії Вашого народу. Бо вони відкривають його духа і певно в якийсь спосіб в його власність, як теж рівночасно відмінністю. Це, для прикладу, потверджується тим, що, коли сини і дочки українського народу залишають свою країну, вони завжди, навіть як переселенці, зв'язані зі своєю Церквою, яка через традицію, і мову, і свою літургію остає для них наче духовна « батьківщина » серед чужих народів. Направду легко в цих поодиноких речах спостерегти властиві прикмети Христового Хреста, що його, Найдорожчі Браття, стільки з Вас, несли на своїх плечах. Цей самий Хрест уже став Твою долею, Достойний Наш Брате, як також долею багатьох Твоїх Братів в єпископаті, які, терпеливо переносячи болі і кривди за Христа, зберегли вірність супроти Хреста аж до останнього віддиху життя. Те саме треба сказати про численних інших священників, монахів, і монахинь, і мирян вірних Вашої Церкви. Ото ж вірність супроти Хреста — Церкви створила незвичайне, свідчення, через яке християни Вашого народу ось в цьому часі приготавляють себе до святкування першого тисячоліття християнської релігії в « Русі ».

6. *Собор Ватиканський Другий знову видвигнув це велике діло екуменізму. Бо ж Церква дбав про те, щоб дальше плекати повднання між християнами, при чому, очевидно, намагався найти нові шляхи, які в більше співзвучні зі способом думання людей наших часів. Те саме завдання однаково поставили собі в цьому часі також інші християнські спільноти, між якими знаходяться Церкви свого права, або « автокефальні » на Сході. Це видно із багатьох заяв, висловлювань, делегацій, але передовсім із спільної молитви, якою ми всі об'єднуємось, щоб сповнити волю Господа нашого, висловлену в просьбі Його самого: « Отче... щоб всі були одно » (Йо. 17,11). Екуменічні змагання наших днів, то значить ця схильність до взаємного зближення і спілкування — найбільше між Церквами західного і східного світу — не можуть, ані поминути, ані зменшувати значення і користи поодиноких спроб віднови єдності Церкви, що стались в минулих століттях, і які мали щасливий, хоч тільки частинно, вислід. Як документ цієї правди в Ваша Церква між іншими католицькими східними Церквами, які мають свій власний обряд. Без сумніву, що правдивий екуменічний дух — згідно із новішим цього слова значенням — повинен проявлятися і показати себе вірогідним в особливому признанні для Вашої Церкви, як також для всіх інших католицьких Церков східного світу, які мають свої окремі обряди. Дуже багато очікуємо в майбутньому із тієї самої причини і для засвідчення екуменічного духа, що його дають до пізнання Брати Наші, Патріярхи і Єпископи, як теж духовенство і цілі спільноти Православних Церков, на яких традиції і форми побожності Католицька Церква і Апостольська Столиця дивиться із найбільшою пошаною та цінуванням. Зрештою, ця сама конечність впливає з принципу релігійної свободи, що становить одну з головних доктрин самої « Деклярації про права людини » (Організація Об'єднаних Націй або ООН 1947 р.), і який знаходиться в конституціях поодиноких держав. Силою цього принципу, що на нього Апостольська Столиця покликала і його проповідувала, вільно кожній віруючій людині визнавати свою власну віру і бути членом спільноти тієї Церкви, до якої вона належить. Але зберігання цього принципу релігійної свободи вимагає, щоб були признані права на життя і діяння Церкви, до якої поодинокі громадяни якоїсь держави належать.*

7. *Ото ж, коли наближається торжественне відзначення пам'яті першого тисячоліття Християнства у « Русі », найбільша спільнота Католицької Церкви сильно бажає обняти Вас, найдо-*

рожчі Брати і Сестри, в доброзичливій думці, і в молитві, і в любові. Ми ж самі — сповняючи чин першого Слуги цієї спільноти — просимо, запрошуємо всіх, навіть увесь Божий Люд, щоб те саме чинили. З таким приязним проголошенням прегарного відзначення пам'яті Вашого Ювілею із гарячою заохотою до побожної молитви звертаємось до всіх Церков і християнських спільнот, з якими не втішався ще повним вданням, але яких нас усіх сполучав єдиний Христос. Щоб такі наші думки і мислі — очевидно, йдучи слідом за Христом, що після своїх апостолів « аж до краю землі » — полинули тепер у святу країну « Русь », яка тисяча років тому прийняла євангелію і охрестилася! Стараймося в душі знову собі пригадати історію цього християнського суспільства. З подивом і любов'ю увійдім в його духа: віри, підкреслюємо, духа молитви, і постійного піддавання себе Божому Провидінню. Перебуваймо вже думкою в поодиноких місцях, де прославляється Христос і славиться Його Мати. Вкінці, коли поручаємо нашому Божественному Спасителеві за посередництвом самої Богоматері всіх спадкоємців того хрещення, що його вже перед тисячами отримала щаслива « Русь », відновляємо з ними вузли духовного зв'язку і братнього вдання перед лицем Того, що в « Отцем грядущого віку » (Іс. 9,6).

З Ватикану, дня 19-го місяця березня, року 1979, Понтифікату Нашого першого.

ІВАН-ПАВЛО ІІ

о. д-р Іван Музичка

1000-ЛІТТЯ ХРИСТИЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ І ПАПСЬКЕ ПОСЛАННЯ «CUM SUPERIORIS MENSIS NOVEMBRIS»¹

Думаю, що у нашій підготовці до ювілею 1000-ліття охрещення Руси-України за князя Володимира в 988 році, лист папи Івана-Павла II є великого значення і заважить на хід дальшої нашої підготовки, а навіть на самім ювілею у 1988 році. Тому вважаю, що короткий коментар принайменше до деяких місць цього листа в цьому передювілейному часі буде корисний і потрібний. Добре буде, коли появиться більше таких коментарів в майбутньому.

Папські листи і документи з подібних нагод не є випадками чи додатковими принагідними фактами, але своєю появою, ціллю і змістом ставлять даний нарід, проблематику і справу в якомусь окремому світлі, а навіть остають важливими аргументами для не одного питання в майбутньому, як це було, для прикладу, із листом Пія XII до німецького народу «Mit brennender Sorge» в тридцятих роках, чи й до нас в минулому з різних нагод. Подібні листи є показником ставлення Вселенського Архисрея до якогось народу чи події його історії, а з тим і відношення тієї події і народу до цілої вселенської Церкви і її актуальних чи й вселенських проблем. Церква є Містичним Організмом і ніякий його член не живе віддільно від життя цілого організму, і його болі є болями цілості, його радощі є радощами всього тіла за словами св. Павла (I Кор. 12,14-26). Таким, очевидно, є теж дух і зміст листа папи Івана-Павла II до українського народу, що адресований до глави і батька української католицької Церкви — патріярха Йосифа і починається словами «Cum superioris mensis No-

¹ Відчит-лекція на відкритті і благословенні Філії Українського Католицького Університету ім. св. Климента в Лондоні 6.5.1979.

vetnbris », з якими той лист увійде в історію нашого життя поза межами України і в історію нашої Церкви і Народу. Радію, що можу такий коментар у формі відчиту-лекції, може один із перших, зробити саме з нагоди відкриття нашої Філії Українського Католицького Університету в Лондоні.

Генеза листа

В грудні 1976 року до Риму приїхали, на заклик Блаженнішого, не без труднощів і перешкод, сімох наших єпископів на наради про ситуацію нашої Церкви в Україні і на поселеннях. По своїх нарадах єпископи були на аудієнції у папи Павла VI і Блаженніший патріарх Йосиф у своїй промові просив папу, щоб він виготовив листа до українського народу у зв'язку із ганебною ліквідацією нашої української католицької Церкви на так званому псевдо-синоді у Львові в квітні 1946 році. Минало саме 30 літ від офіційної ліквідації нашої унії московським патріархом і прилучення нашої Церкви до московського патріархату. Слова Блаженнішого Йосифа звучали тоді у тій просьбі так: « Нашим гарячим проханням було б, щоби Ваша Святість, як спільний Батько всіх вірних Христової Церкви, зволив проголосити цього року окреме звернення до всіх своїх вірних дітей Українського Народу, що вже тридцять років терплять жорстоке переслідування за Христа і Його Церкву. Бо, справді, Святіший Отче, хто ж це може зробити, як не Ваша Святість? Наші страдаючі Браття і Сестри ждуть на те батьківське слово і будуть щасливі за цей різдвяний дар. Ми глибоко переконані, що Ваша Святість не відмовлять їм цієї духовної помочі, і за це всі українці у вільному світі висловлюють Вашій Святості їх глибоку і синівську вдячність ».²

Відповідь папи Павла VI на це прохання відома. Вона була спрямована радше знову на відмову визнання українського патріархату і у відповіді славними остали слова про « сучасну конюнктуру »,³ очевидно, політичну, через яку всяка позитивна акція для нас Апостольської Столиці виглядала неможливою. Само собою

² « Вісті з Риму », р. XIV, ч. 23-28 (302-307), 27.12.1976, ст. 25.

³ « Ми хочемо говорити про очікування патріаршого титулу, на який у теперішній конюнктурі Римська Столиця не бачить можливості згодитися ». Там само, ст. 26.

розуміється, лист, про який просили Блаженніший і Владика не появився, наша Церква і Нарід не одержали ніякої потіхи чи піддержки у 30-ліття свої «ліквідації» і трагедії. Відповідь папи Павла VI створила нову гіркість, а брак листа, щоб допомогти братам у вірі, викликав зневіру і осамітнення, зокрема в багатьох братів в Україні, що числили і чекали на позитивну дію папи для тих, що стали в обороні людських і Божих прав в советському союзі. Можна б навести чимало слів розчарувань, які в різних формах наплили з України і СРСР до нас на поселеннях у світі. Були це слова здивування, оскарження і благань про поміч.

По виборі папи Івана-Павла II в днях 20-22 листопада 1978 року зібрались наші Владика в Римі знову на заклик Блаженнішого патріарха (тим разом без перешкод!), щоб спільно порадитись над підготовкою до ювілею 1000-ліття хрещення Руси-України. Наради закінчились авдієнцією у папи. Тоді вручено папі відповідні меморіяли в цій справі і про ситуацію нашої Церкви в світі. Блаженніший патріарх був на біля 20-хвилинній розмові з папою і папа пообіцяв написати листа до українського народу у зв'язку із підготовкою до ювілею хрещення.

Коли 17-го грудня митрополит Максим був на авдієнції у папи, папа сказав, що письмо вже є готове і жде тільки поправок, доповнення і остаточної редакції. Цей короткий час, в якому папа сам взявся писати таке письмо, свідчить, що йому залежало дуже той жест зробити і волю та прохання Блаженнішого і наших єпископів сповнити.

Послання папи має дату 19 березня. Причиною такого, напевно, «спізнення» було те, що найперше повинна була явитись папська «програмова» енцикліка, якої підготовка тривала тих пару місяців і вона появилася 4-го березня із назвою «*Redemptor hominis*». Зразу, отже, по її появі являється лист до українського народу. В додатку ще одна обставина: послання появилось із датою 19 березня — день св. Йосифа за латинським календарем. Послання папи адресоване до Блаженнішого Йосифа і йому особисто вислане. Тим хотів папа теж зробити окремий жест — послання, наче дарунок на іменини. Послання вислане Блаженнішому не лише як «*синові українського народу*», але як «*пастиреві і духовному провідникові і першому ієрархові*» — слова із супровідного письма до послання.

Послання є пов'язане із нашою підготовкою до 1000-ліття хрещення Руси-України. В супровідному листі до послання папа пише: «бажаю висловити, скільки ця подія є важною для мене і як вона

близько для мого серця». І пояснює чому: 1. Його життя і діяльність, як священика і єпископа, розвинулись поблизу розцвіту того християнства, що 1000 літ тому почало своє існування на схід від його батьківщини (Польщі); 2. «Знаю який відгомін мав в душах усіх синів і дочок польського народу рік 1966 — рік святого Millennium». І додає: «Тому можу розуміти значення 1988 року, яке матиме для всіх синів і дочок Церкви, яка має своє коріння в історії українського народу, який займає окреме місце у великій родині слов'янських народів». Це гарні і щирі слова без канцелярського урядового тону.

Все це ясно пояснює і швидко готовість папи видати таке послання і не одне порушене питання у посланні. Одним з перших і то дуже поважним є те, що послання може справити папі клопіт із різними сучасними єкуменістами і теж із російською православною Церквою, яка, пов'язуючи своє походження із Києвом, також буде відзначувати ювілей свого 1000-ліття, вважаючи при тому Україну і її Церкву своєю складовою частиною, ідентифікуючи два різні поняття «Русь» і «Росія», як один. Папа не лякається цього клопоту і тому мабуть для історичного відрізнення і наголошення подає у посланні назву «Русь» в лапках — знаках наведення. Відмічую це, бо так ще недавно в 1938 році, тобто 50 літ тому, коли ми святкували 950-ліття нашого охрещення і перед Пієм XI зібрались тоді українці, білорусини і росіяни на авдієнції разом. Щоб не торкнутися ідеї «недєлімої» і не образити москалів, білорусинів і при тім не вказувати на окремі національності, у Ватикані тоді вжили цікавого терміну для розв'язки: «Il popolo di San Vladimiro» — «Нарід св. Володимира». За п'ятдесят літ папа слов'янин відважно адресує окреме послання для одного із тих народів — до українців, незважаючи на комплікації чи конюнктури.⁴

⁴ Послання появилось в півофіціозі Ватикану «Ль'Оссерваторе Романо» ч. 137 (36.121) з датою 17 червня 1979 по повороті папи з Польщі, тобто по трьох місяцях від появи листа. Титул публікації: Lettera del Papa per il millennio del cristianesimo in Rus-Ucraina. Різко коментується це спізнєне офіційне проголошення листа. Передало його з коментарями Ватиканське Радіо зараз по його появі.

Світова преса відгукнулася зразу по появі папського послання із різними увагами. Подаємо дві такі:

Le Monde, 20.6.1979. Jean-Paul II demande que soit respectée la liberté religieuse des uniates d'Ukraine. *L'Osservatore Romano* a publié, samedi 16

Хочу при тому завважити із підкресленням, що ми випередили нашим проханням про таке послання москалів, які напевно про те також будуть просити! Це бачиться із письма т.зв. «Християнського Комітету захисти прав веруючих в ССРСР» з жовтня 1978 до папи, в якому роблять натяк про те, що «Росія стоїть на порозі тисячоліття свого хрещення» і висловлюють бажання, щоб «воплотилась Святая Русь». Поява послання папи Івана-Павла II до українського народу в 1979 році буде свідомством, що ми не пропали важної справи, а саме підготовки до важного ювілею нашої історії.

Послання торкне також напевно великих прихильників діалогу із російською православною Церквою та різних екуменістів нашого часу. На їх реакцію може й не доведеться довго ждати. Може тоді ще виразніше побачиться їхнє властиве ставлення до нас і нашої Церкви і її «возсоєдиненія» із московським патріархатом. Час покаже. Послання зробить їх осторожнішими в їх запалі.

juin, un long message de Jean-Paul II aux uniates d'Ukraine, minorité catholique de rite oriental qui n'a plus d'existence officielle en U.R.S.S. de puis la fin de la guerre.

Dans cette lettre, adressée au cardinal Josip Slipyj, quatrevingt-sept ans, archevêque (en exil) de Lwov, le pape demande la liberté de culte pour les uniates. Il invoque la liberté religieuse, élément essentiel des « droits de l'homme, proclamés par les Nations unies et inclus dans les constitutions des Etats ».

La lettre commémore le millénaire de la conversion de l'Ukraine au christianisme. Elle est datée du 19 mars dernier, mais n'avait pas encore été publiée. Le 3 avril, Jean-Paul II en avait révélé l'existence en donnant des extraits au cours d'une allocution. Selon des sources vaticanes, le patriarchat de Moscou avait annulé, peu après, la visite à Rome d'une délégation orthodoxe.

La Prensa, Lima, 17.6.1979. En el documento, que el Pontífice envió al Cardenal Slipyj dentro del marco de los preparativos para celebrar en 1988 el milenario de la conversión de ucranianos al Cristianismo, Juan Pablo II, apela a « los derechos civiles válidos para todos los pueblos y a la declaración de los derechos del hombre proclamada por las Naciones Unidas ».

Observadores vaticanos indicaron hoy que a insistente referencia a la Carta de las Naciones Unidas y a las constituciones de los Estados, entre los cuales se cuenta la Unión Soviética, constituye un llamado más enérgico de Juan Pablo II, en la forma y en la sutancia, que otros mensajes enviados antes al jefe de la comunidad católica de Ucrania, Cardenal Slipyj.

En esferas de la Santa Sede se subraya la coincidencia de la publicación de esta carta — adelantada parcialmente hace un mes por la Radio Vaticana, pero sin las frases más enérgicas — con el regreso del Sumo Pontífice, hace pocos días, de su viaje a Polonia.

Поділ послання

Послання «Cum superioris mensis Novembris» поділене на сім не довгих розділів. Можна б дати такі ширші назви поодиноким розділам:

1. Вступ — прохання Блаженнішого і намір відзначити українське millennium хрещення. Цей розділ замітний висловом папи, «що історія і переживання українського народу найбільше лежать нам на серці і в нашій журбою».

2. Боже Провидіння — милосердя і Божа справедливість в історії українського народу. Багатомовна аскетична рефлексія папи про дивні сторінки і лихоліття нашої історії, яка не проходила без Божих допустів і проб.

3. Історичний начерк початків християнства на Русі — перші християни за Ігоря, св. Ольга і охрещення Володимира.

4. Русь, Візантія і Рим та ідея поєднання Церков. Русь — перехрестя доріг до єдності, київський митрополит Ісидор, Флорентійський Собор і підготований ґрунт до Берестейської унії.

5. Берестейська унія, її велике значення і оцінка, український нарід і його Церква як його духовна батьківщина, хрест тіві Церкви і мучеництво її великих синів в минулому і сьогодні.

6. Екуменізм, наша унія і сучасний екуменізм, релігійна свобода.

7. Заклик до єднання в молитві і любові, заклики до всього Божого Люду привітати Ювілей щасливої «Русі» і вислів віднови з нею вузлів духовного зв'язку і братнього єднання.

Як бачиться із змісту листа, він є дуже скондензований. Немає в ньому вербалізму, непотрібної тріумфалістичної фразеології, зайвих деґресій, чи словесних прикрас із вишуканим стилем. Зміст уплянований добре і подія нашого хрещення, тисячолітній ювілей зручно пов'язані із важним сьогодні екуменічним питанням, в якому наша унія поставлена як велике і важне екуменічне досягнення, якого досі не досягнули довгі і солідно зорганізовані екуменічні рухи, методи і старання на Заході і Сході. *Своїм змістом послання папи Івана-Павла II до українського народу в часі нашої підготовки до ювілею тисячоліття є екуменічним.* Запримічується в ньому відгомін таких слів Другого Ватиканського Собору у Декреті про екуменізм: «З другої сторони треба, щоб католики з

радістю признали і цінували справдешні християнські блага, що походять із спільної спадщини, що знаходяться в наших від нас відділених братів. Слушно та спасительно є признавати скорби Христові та діла чеснот в житті інших, що дають свідчення Христові, часом аж до проливу крови. Бо Бог є чудний та подиву гідний в ділах своїх».⁵

Провідна думка послання

Що хоче нам папа з нагоди нашої підготовки до ювілею 1000-ліття хрещення Руси-України сказати? Це є основне питання. Подія-ювілей є великі, мають розмір і значення вселенські, а в нашому випадку найбільшої чисельно серед східних, католицької помісної Церкви, є вона нагодою до важної із висновками рефлексії для сучасности і майбутности.

Провідну думку папи можна побачити зараз у вступі в першій розділі послання. Він пов'язує її із наміченим нашим паломництвом до св. Землі в часі підготовки до ювілею і до слів Ісуса Христа — « ідіть і навчайте всі народи » і лучить їх із ділом благовістування в українському народі, тобто — поширення і закріплення Христової євангелії в Україні в минулому і сучасному. З благовістуванням Христового слова пов'язана історія цього слова в кожному народі. Це і є історія Христової Церкви в народі. Тим самим, дивлячись на дивну долю Христового слова, що його посіяв князь Володимир Великий над Дніпром у 988 році, *провідна думка папського послання є роля нашого християнства впродовж тисяча літ його історії у відношенні до Вселенської Церкви.*

Ця доля і роля нашої Церкви були незвичайно складні, не легкі, бо йшли крізь круті шляхи історії і на них виразно можна бачити руку Божого Провидіння, — каже папа. Боже Провидіння стосувало постійно до тієї нашої землі, поставленої на грані двох світів — європейського-християнського і азійського-поганського, тобто на самій межі християнської цивілізації, два великі свої у відношенні до людства атрибути — Милосердя і Справедливість. Боже Провидіння пише історію народів, або за словами св. Томи: « Треба кріпко вірити, що Бог кермує і порядкує не лише первні природи, але також людські вчинки ».⁶

⁵ Декрет « Про Екуменізм », ч. 4.

⁶ Ехр. symb. 1-5.

В нашій історії виразно записані Його Милосердя і Справедливість. Без цього Божого Милосердя ми мабуть не існували б і велике наше щастя, що ми прийняли Христа при кінці десятого століття. Божа Справедливість воздавала нам належне, коли ми не потрапили, чи не могли, не маючи сил, оборонити власного добра і багатой нашої землі, а теж, як і в Старому Завіті, воздавала нам справедливо за діла наші і гріхи наші, та відплачувала сусідам нашим за заподіяні нам кривди. Так можна б пояснити духовну думку папи.

Екуменізм і наша єдність з Римом

Послання папи, як сказав я вище, є наскрізь екуменічного характеру своїм змістом і напевно теж і своєю ціллю. Це бачимо зокрема в його сьомій частині у « закликіві ». Історія нашої Церкви, здається, теж інакшого характеру не могла мати. Вона стояла на межі двох культур і двох рівних традицій, в яких у свій спосіб черпала свої духовні багатства і блага і ціла Вселенська Церква. І, хоч Русь-Україна прийняли християнство, коли ціла Христова Церква була ще не поділена, поділ прийшов, коли наша Церква і християнство, як релігія, були молодими, в розгарі свого розвитку і поширення, і їхній процес не пройшов ще й одного століття, і довгий час, як запевняють нас історики, цього поділу в Києві ще не заримічується.

На Заході — молода латинська Церква Польщі, ще дальше експанзивна Германія, що вже тоді ласо дивилась на Схід, на полудне могутня Візантія із солідною східною традицією Отців, богословію, культурою, із обох боків великий апетит до експанзії — політичної і релігійно-церковної. На тім схрещенні доріг найшлась наша молода Церква географічно в середовищі і під владою царгородського патріярха, що встиг вже собі закріпити сильно титул « другого » чи « нового » Риму і приготував ґрунт до конфлікту для власних цілей, що скінчився поділом одної Христової Церкви вже із відбутими спільно сімома вселенськими Соборами, із спільними побідами над численними грізними сресями, із спільним одним Петровим проводом визнаним великими Отцями тієї Східної Церкви, із спільною вірою в рівнородності благочестя і церковного правопорядку.

Тут у своїй дуже короткій, очевидно, аналізі історичної і юри-

дичної ситуації папа висловлює три важні ствердження на основі нашого історичного становища:

1. Ми стали християнами в одній, апостольській Церкві і Христова віра прийшла до нас з Риму через Царгород;

2. Наша Церква була залежною від царгородського патріярха, отже в системі східних помісних Церков із юридичною структурою Східної Церкви, з якою, очевидно, пішла в мандрівку століть із її печаттю;

3. Наше географічне положення створило ситуацію, що по «розколі» «численні спроби доріг до віднови розбитої єдності часто проходили через тую ж «Русь».

Кожне із тих стверджень — то важні історичні тези, що залишили нестерту печать на пізнішій історії нашої Церкви і не найшли завжди належної оцінки в дослідників, модерних екуменістів, латинських юристів, не знайшли зрозуміння серед нас самих і не створили ґрунту до взаємного порозуміння між нашими обома Церквами — православною і католицькою, а наші північні сусіди в цілковито викривлений спосіб, а навіть злобний і підступний спотворили для нас ці важні історичні тези і факти.

Наша підготовка до ювілею 1000-ліття нашого охрещення повинна бути солідною призадумою над тими трьома тезами, що їх подає нам папа. Їхнє зрозуміння і поглиблення принесли б великі практичні овочі єдності в Христі — в нас і в Христовій Церкві, зокрема на її східному відтинку, що, зрештою, почав вже Другий Ватиканський Собор.

1. Наша віра прийшла з Риму через Царгород. Це правильний висказ, коли його добре розуміти у світлі св. Письма і традиції та історичної тоді дійсности. Петро — то камінь, що на нім Христос побудував свою Церкву. Св. Павло, пишучи до Римлян, каже, що їхня віра славиться по всьому світі (Рим. 1,8). Св. Климент папа згинув на побережжі Чорного моря мученичою смертю і його моці були у великому почитанні в Україні перед і по її охрещенні. Св. Ігнатій називає римську Церкву, що вона «предстоїть в любові». Св. Єронім на вид поділів в IV ст. на Сході каже, що треба порадитись у престольному городі Петра, а Собор у Халкедоні (451 р.) окликаючи отців заявив, що Петро заговорив устами папи Лева. Своє «Вірую» помісні чи місцеві Церкви порівнювали із сусідніми, у випадку незгідности порівнювали із Церквою в Римі, в якому проповідували стовпи Христової благовісті Петро і

Павло « Рима світлая удобрення, всея вселення питатели, новаго завіта богописання скрижали ».⁷

Віра Царгороду, що звався « Новим Римом », до 1054 була вірою « Старого Риму », то була одна віра Апостолів, Отців, яку об'явив Христос. То була віра, що через Царгород у шаті східного обряду, східної Літургії, східного правопорядку і традиції прийшла до Києва. То була віра висловлена Літургією Східної Церкви у старослов'янській мові, на яку переложили богослужбні книги і св. Письмо св. Кирило і Методій і дістали за те заохоту, признання і похвалу від римського патріярха-папи, а тюрму і переслідування від латинських німецьких єпископів. Наші богослови враз з істориками можуть лишити гарну пам'ятку-твір на цю тему в нагоди нашого 1000-ліття. В допомозі їм стане друга теза.

2. Наша Церква від свого хрещення в 988 році і від першого століття вже, коли на Чорноморю появились перші християни і коли в Києві появилася перша церковця св. Іллі ще перед офіційним охрещенням, була східною Церквою під владою царгородського патріярха в системі східних « національних Церков », як це дехто сьогодні називає, тобто такі, що в рамках якогось народу створили собі власний обряд, власне церковне право і звичаї в одній правдивій вірі.⁸

Мрією Володимира Великого було zorganizувати свою молоду Церкву на зразок сусідної грецької й історики думають, що мріяв

⁷ Стихира на « Господи воззвах » Вечірні празника св. Апостолів Петра і Павла. Чи не є наша Літургія Отців Церкви і досі свідком тієї *одної* віри?

⁸ *Handbuch der Ostkirchenkunde*, Patmos Verlag - Düsseldorf, 1971, p. 198. Назви « національна Церква » не потрібно лякатись. Латинська Церква Польщі мала свою сильну національну закраску, має її по сьогодні. Про нашу Церкву, цитуючи Д. Дорошенка, писав о. О. Купранець ЧСВВ: « Греко-католицька Церква була панівною Церквою на просторах Галичини, Закарпаття і Лемківщини. Поєднана з Римом, визбулась — як це зауважує проф. Дорошенко — « революційних » методів, зреорганізувалась, скріпилась, пустила глибоко коріння в народні маси, і стала національною Церквою західної вітки українського народу. На цій території, де вона закріпилася, вона придбала національну відпорність і виявила національну творчість. Греко-католицьке духовенство стало піонерами національного відродження українського народу на цих просторах ». *Перші роки православної Церкви в Новій Польщі*, Вид. « Логос », Йорктон 1955, ст. 3. На жаль на чужині в зустрічі з чужим світом ця національна примета почала зникати, промостивши дорогу до асиміляції і латинізації.

він і про власний патріархат. Історики теж думають, що Церква на Русі була самостійною і це бачиться вже в XI столітті, що патріарх Царгороду не вмішувався у внутрішні справи київського митрополита, хоч постійно намагався все мати в Києві свого митрополита грека, але Київ виломлювався від того правила.⁹ Що б не казали історики, авторитетними є недавні слова Другого Ватиканського Собору, що сказав таке про Східні Церкви: « Церква Сходу і Заходу довгі століття йшли своєю власною дорогою, сполучені однак братньою спільнотою віри та священнодійств, з тим, що за спільною згодою Престіл Римський вирішував, якщо поставав між ними якийсь спір про віру чи правопорядок. Священному Соборові примемним є, між іншими важливими справами, пригадати всім, що на Сході проквітали численні помісні чи місцеві Церкви між якими перше місце займають Церкви патріархальні, з яких немало славляться своїм апостольським походженням ».¹⁰ До таких належала наша Церква на Русі в Києві, київська митрополія, яка не без причини покликала на апостола Андрея, що мав благословити на київських горах. Царгородський патріарх не годився на створення другої митрополії на півночі в Росії, поки туди не перенесли київський і в 1589 році створено там московський патріархат точно на зразок, як у Візантії за східним канонічним правом і системою помісних Церков. Київський митрополит, а потім його спадкоємець львівський, тобто киево-галицький, задержав тільки патріарші права без самого титулу так, що монс. Маріо Ріцці — правник Конгрегації для Східних Церков у 1964 році сам дивується в урядовім Бюлетені тієї ж Конгрегації, що той митрополит (Верховний Архієпископ) має більші власті як самі

⁹ N.H. Baynes and H. St. L.B. Moss, *Byzantium*, Oxford, p. 374. Ось слова нашого історика: « Найвищу владу в київській митрополії мав митрополит, що виконував свою юрисдикцію в цілковитій незалежності від патріарха. Теоретично патріарх був найвищою інстанцією у вирішуванні церковних справ, однак відкликів до патріарха знаємо дуже мало ». о. Др. Ю. Федорів, *Історія Церкви в Україні*, ст. 82. Cfr. KARL ROSE, *Grund und Quellort des Russischen Geisteslebens*, Berlin 1956: « Die ersten Ideologen Russlands, die Mönche des Kiewer Höhlenklosters, betrachten Kiew als das neue Konstantinopel und bezeichnen Wladimir als den Apostelgleichen, als den neuen Konstantin sie bringen zum Ausdruck, dass Russland dem rechtgläubigen Griechenland nicht nachstehe, dass Kiew die gleiche Mission wie Byzanz zu erfüllen habe », p. 7. Автор у своїм творі цілковито ідентифікує Русь із Росією.

¹⁰ Декрет « Про Екуменізм » ч. 14.

патріярхи,¹¹ якщо порівняти його права із сучасним праводавством.

Згадую тих кілька фактів, щоб в цім ювілею нашого 1000-ліття ми бачили нашу ідентичність на основі звичайних історичних подій, хоч би як блідих і викривлюваних, і дійсність, яку тільки треба в душі II Ватиканського Собору відновити та інтерпретувати. В посланні папи Івана-Павла II про ці речі є виразний натяк і по Другім Ватиканським Соборі ледве чи хто буде пробувати робити те, що Вільгельм Де Вріс писав недавно: «Злука з Римом в дальшому поступенно впроваджувала зі собою духову латинізацію, тобто уподібнення до латинської духовости, латинську богословію, західне церковне право і т.і. Що проти цього постав спротив, можна зрозуміти. Для думних східних, що покликалися на апостольську традицію, не було так легко, як думалося, накинути злуку зцентралізованої однорідної Церкви».¹²

Наш ювілей із посланням папи повинен нам цю історію пригадати, а наші науковці і в тій ділянці повинні лишити відповідні монументальні твори про нашу помісність та історичне право на патріярхат, що зродилось із нашим охрещенням в східному обряді, в східнім праводавстві у могутній Володимировій державі.

3. Та таки найзамітнішою заввагою папи у його посланні є те, що саме наша Русь-Україна була тим схрещенням доріг до церковної єдності. Папа, як історичний приклад, ставить особу київського митрополита Ісидора і його впливову дію на Флорентій-

¹¹ «Si tratta di una facoltà la quale, in se considerata, era superiore a quella degli stessi Patriarchi quanto alla nomina dei Vescovi, come è stabilita del Motu Proprio ora in vigore, e basta da sola a giustificare l'attribuzione del titolo in questione». Servizio Informazioni Chiesa Orientale, N. 278 (A. XIX, N. 1) p. 4.

¹² *Handbuch der Ostkirchenkunde*, p. 211. Подібний закид робить тепер в Україні свящ. В. Боднарук, в яким добре розрізняє гарантії папів і недодержування тих гарантії зі сторони інших людей, що своїм незрозумінням унії поставили її на неправильні рейки в її розвитку: «І перед цим собором (1596) і після нього, аж до останніх років існування унії та її ліквідації на Львівському церковному соборі 1946 року, римські єпископи гарантували уніям збереження східного обряду, повсякчас обіцяли свято охороняти його від латинізації, але в той же час через свої школи, колегіюми, семінарії та монастирі неприховано й наполегливо латинізували саму душу підвласних їм уніятів. А за цією латинізацією душі неминуче йшла латинізація церковного обряду в усіх уніятських церквах. Так було і в галицькому греко-католицтві». Православний Вісник, Київ, р. 1974, ч. 3. Очевидно, що свящ. Боднарук не скаже, що робила з нашою православною Церквою Москва, починаючи від переяславської угоди... Чи історія навчить нас чогось?

ському Соборі. Папа при тому не поминає мовчанкою замітного факту з життя Ісидора, що « його ж нарід (тобто Україна) прославлював за довершення злуки Церков », але у Московщині, для якої був найменований легатом, натерпівся багато і був замкнений у тюрмі, звідки втік і подався до Риму.

Після того аж до наших часів осталося історичною загадкою те, що чимало екуменічних ентузіястів вірило і вірить сьогодні, що поєднання треба робити через Москву, а не через Київ, чи й через Львів, що Москва є пригожий ґрунт для з'єдинення, а через Київ можна зіпсути дію повороту до єдності... Як би наші брати православні розважили спокійно цей історичний факт того перехрестя доріг на нашій землі, ми б мали правдивий екуменізм в протизвагу до сучасного, в якому Україна є включена в дискусію про поєднання у московським патріархаті і про унію цієї ж представники кажуть: « Упразднение унии является одной из предпосылок развития отношений в духе христианской любви между православной Русской Церковью и Римско-католической Церковью », ¹³ а про українську православну Церкву сам Філярет — екзарх московського патріарха в Києві — казав: « Православная Церков на Украине живет одной жизнью со всей Русской Православной Церковью ». ¹⁴

Тут увага папи про Київську Русь як роздоріжжя для екуменічних доріг скріплена описом *першого* в історії великого поєднання-унії, що сталося у Бересті в 1596 року, яке було овочем праць Флорентійського Собору і трудів київського митрополита Ісидора. Я сказав « першого », а повинен був сказати *одинокого*, бо всім екуменістам і теоретикам екуменізму можна б поставити просте питання до здорового розсудку — скільки навернулось досі до єдності католицької Церкви усіма стараннями, теоріями, конференціями, що тривають більше сотні літ? Ми були досі чисельно перші й одинокі і тим Бересть є великою подією в історії з'єдинення. Якщо ця подія зникає із цієї історії, є в тому чиясь і якась вина, є в цьому якась причина і ми є теж в ній чинником. Коли сьогодні хочемо направити помилки минулого, ми самі й інші чинники повторять ці самі перешкоди...

Папа у своїм посланні творить неначе історичні паралелізми і недвозначно ставить їх поруч наших часів:

¹³ Журнал Московской Патриархии, 1971, ч. 8.

¹⁴ Там само.

Флорентійський Собор – Берестейська Унія;

Ватиканський Собор – подібне до берестейської унії поєднання за Божою поміччю в майбутності;

Митрополит Ісидор і його московське ув'язнення – Блаженніший Йосиф із своїми єпископами і їхня московська каторга;

Полум'я Флорентійського Собору блимає 150 літ – спалахує вогнем в Україні; чи не спалахнути йому в близькій майбутності знову?

Київ і Україна, як перехрестя доріг до поєднання найшли свій вислів у відомому окликові папи Урбана VIII — « Через вас, мої, русини, я надіюсь повернути Схід ». Можна б теоризувати, не без історичної основи, чому те бажання папи не сповнилося, а радше число з'єдинених українців поступово зменшалося, включно до того, що останніми часами цю з'єдинену Церкву знову прилучено до ніби « матері Церкви » — російської православної Церкви, і це вважається великим досягненням російського патріархату найновіших часів під мовчанку багатьох.¹⁵

Чи не міг би стати наш ювілей 1000-ліття тим зворотним пунктом *нашого* єкуменізму, в якому ми відкрили б тую важну вартість нашої землі і нашої Церкви в Христовому ділі поєднання Церков? Чи не вражає це нас усіх, що ми не існуємо на цьому сьогодні так актуальному полі єкуменізму. Вистане взяти із численної літератури про єкуменізм будьякий твір із покажчиком імен і речей при кінці книжки, знайдемо там всякі народи, рябітимо від чисел сторінок під словом « Росія », а про Україну і її нарід немає ні слова, бо ми в цьому великому Христовому бажанні, — « щоб всі були одно », — не беремо участі. Чи не подає нам папа на час нашої підготовки до ювілею нашого охрещення важного завдання своїм посланням?

На початку цього століття наші великі духовні мужі у Львові це бачили, розуміли і поживали тоді серед великих перешкод і труднощів наші перші на ті часи католицькі унійні змагання. Наш ювілей із посланням папи повинен відкрити очі і нам, і відпові-

¹⁵ T. WARE, *The Orthodox Church*, Penguin Books 1964: « Between 1946 and 1950, however, these Uniate Churches behind the Iron Curtain ceased to exist officially, their members being incorporated en bloc into the Orthodox Church », p. 178. Автор цікаво аргументує, чи сталося це добровільно чи під примусом.

дальнім сьогодні за єкуменізм. Наша підготовка до цього ювілею повинна між першими справами мати сторінку єкуменічну, з якої вимагали нас часи і люди, а частинно ми самі і не потрібно було б Отцям Другого Ватиканського Вселенського Собору писати таке напiмнення: « Нехай усі знають, що знати, шанувати, зберігати та плекати цю багатющу східню літургічну та духовну спадщину є дуже важливе для вірного зберігання *повноти* християнської традиції та для досягнення поєднання між східними та західними християнами ». ¹⁶ Не мої це слова, а Вселенського Собору. Як часто і сьогодні між нами цими словами погорджується, на жаль...

Та щоб мій натяк на основі послання папи Івана-Павла II був повний і не зводився лише до Літургії та традиції, які по думці Собору треба в цілях поєднання шанувати, плекати і зберігати, наведу ще одну цитату, теж, на жаль, мало відому і шановану, в якій є думка, якої ми і ті, що провадили нас, не додержувались, а якою могла праця для єдності із Божою благодаттю приспішитись і уникнути чимало труднощів і закидів. Ось ця цитата і глибока думка в ній, в якій міститься і корінь наших сьогоднішніх змагань за визнання нашого патріярхату. Другий Ватиканський Собор каже: « Крім того, вже від перших часів Східні Церкви рядились власним правопорядком, встановленим Святими Отцями та Синодами, навіть Вселенськими. Тому ж, що єдності Церкви ніяк не перешкоджає, ба навіть збільшує її честь та спричинюється немало до виповнення її місії, деяка різnorodність обичаїв та звичаїв, як сказано вище, Священний Собор, щоб усунути всякий сумнів, заявляє, що Східні Церкви, пам'ятаючи на конечну єдність цілої Церкви, мають власть рядитися власними правопорядками, як такими, що відповідають краще вдачі своїх вірних та відповідніші для духовного добра. Досконале зберігання цієї засади, *що не завжди була збережена*, відноситься до тих справ, що належать до безперечних передумов до возстановлення єдності ». ¹⁷

« Зберігання засади, що не завжди була збережена »... Тут Собор дав осуд на минуле, осуд твердий, але правдивий, бо факт, що його Собор осуджує, вислід нашого з'єдинення припізнав на добрих два століття і через нього наше з'єдинення, чи чужим сло-

¹⁶ Декрет « Про Єкуменізм » ч. 15.

¹⁷ Декрет « Про Єкуменізм » ч. 16.

вом «унія», стала потім «притчею во язицїх», чи як з погордою сказав хтось нашому Блаженнішому в часі славних унійних З'їздів у Велеграді: «з вашої унії остались лиш рожкі і ножкі»... Потерпіли ми частинно із своєї вини та в більшій частині від того, що наше з'єднання вважалось не ідеєю Христа, «щоб всі були одно», а різними «мостами», «восточними обрядами», різними суперкатолицькими і тим самим псевдокатолицькими «спробами» створити не-реальну і не-церковну *єдність у вірі і формі*, ба ще й у праві чи правопорядку, при тому, розуміється, латинському. Це не лише припізнило з'єднання через Русь, але поставило нас сьогодні поза дужки єкуменічного руху, якого віжки взяли в руки якраз ті, що ніколи не були тим історичним перехрестям і правдивим ґрунтом для поєднання в Христі. Тому і появились сьогодні наші змагання за те, щоб бути собою, тобто за словами останнього Собору, — щоб обновити права і привілеї відповідно до старих традицій, які існували в часі єдності між Сходом і Заходом.¹⁸

Увага папи про те, що Україна була перехрестям єкуменічних доріг дав основу до нових студій і до направи того, що на цьому роздоріжжю привело до хибних напрямів і, що історично можна так легко зрозуміти і пояснити.

Вартість унії і її обезцінювання

Ця увага папи приводить нас до чергового пункту в словах послання: «Як тоді, так і сьогодні Апостольський Престіл надає особливого значення цьому саме з'єдненню, яке виявляє себе також в самій різниці візантійського обряду, церковної традиції, в слов'янській літургічній мові, в церковнім співі і всіх формах побожності, які так глибоко вкорінені в історії вашого народу. Бо вони відкривають його духа і певно в якийсь спосіб є його власністю, як теж рівночасно відмінністю. Це, для прикладу, потверджується тим, що, коли сини і дочки українського народу залишають свою країну (в оригіналі: *propria civitate*), остаються все, навіть як переселенці, зв'язані зі своєю Церквою, яка через традицію і мову і свою літургію остає для них наче духовна «батьківщина серед чужих народів». Це слова із послання. В них повинні б найти науку ті, що так легко піддаються асиміляції і тим

¹⁸ Декрет «Про Східні Церкви» ч. 9.

створять собі нову не свою «батьківщину» і можуть хіба сказати за словами Шевченка «і я не я і ми не ми»...

Слово «унія», «уніатизм» почали від двадцятих років нашого століття знову набирати згідливого значення, а в наших часах модерного екуменізму його вважається безвартісним старим предметом, що не надається до практичного застосування,¹⁹ або нагадує немилі старі події невдалого екуменізму. Про це писав обширно в двадцятих роках о. Кирило Королевський у своїм контрверзійнім творі *L'Uniatisme*,²⁰ потім по другій світовій війні росіянин К. Николаев у обширнім творі повнім оскаржень в сторону унії і Риму — «*Восточний Обряд*».²¹ Вже вище сказав я, наводячи слова Другого Ватиканського Собору про те, що в тому провинився не один, що велике діло унії, тобто нашого з'єднання, опинилось в такій світлі і в такій ситуації.

Дуже часто говориться, що те, що для нас, для унії, не зроблено, чи не робиться нічого і то згідно із вимогами традицій, законодавства і обряду Східних Церков, тому так діється, що на меті мається на першому місці добро *цілої* Церкви. Історичні факти свідчать якраз протилежне, що цього намічуваного добра ніколи не здобувалося, за винятком хіба дуже дрібних користей для *одної*, тобто латинської Помісної Церкви і то тільки в якійсь країні. Кожна негативна дія чи не-дія у відношенні до нашої Церкви (унії) приносила все шкоди, послаблення для нашої Церкви і для екуменізму. Хто із православних, обсервуючи долю нашої Церкви, зокрема її обряду і правного становища, може щиро вірити в правдивий екуменізм? Через те, отже, обезцінювалось наше з'єднання. Послання папи напередодні святкувань нашого 1000-ліття, виглядає, все це хоче направити в дусі правдивого екуменізму, правдивого з'єднання Церков-Сестер із рівноправністю і помісністю.

Вартість послання папи Івана-Павла II полягає в тому, що він, незважаючи на чималі історичні помилки минулого, недоці-

¹⁹ E. LANNE, *Eglises unies ou Eglises soeurs — un choix inéluctable*, «Irenicon», 1975, n. 3, p. 322-342.

²⁰ С. КОРОЛЕВСКИЙ, *L'Uniatisme*, Prueuré d'Amay S. Meuse, 1927.

²¹ К.Н. НИКОЛАЕВ, *Восточный Обряд*, Париж 1950. Не згадує вже про десятки творів проти унії, що їх видають в ССРСР. Це дешеві змістом публікації без всякої наукової вартості проти нашої католицької Церкви для пропагандивних цілей і їхнім лаятмотивом є постійно: українська католицька Церква все в історії співпрацювала з ворогами українського народу проти того ж народу...

нювання унії зі сторони сучасних екуменістів, поборювання і оплямлювання унії зі сторони низької совєтської пропаганди, привертас вартість унії і її значення і каже це такими словами: « Екуменічні змагання наших днів, то значить ця схильність до взаємного зближення і спілкування — найбільше між Церквами західного і східного світу — не можуть ані поминути, ані зменшувати значення і користи поодиноких спроб віднови єдності Церкви, що стались в минулих століттях, які мали щасливий, хоч тільки частинно, вислід. *Як документ цієї правди є ваша Церква між іншими католицькими східними Церквами*, які мають свій власний обряд. Без сумніву правдивий екуменічний дух, згідно із новішим цього слова значенням, повинен виявлятися і показати себе вірогідним в особливому признанні для вашої Церкви, як теж і супроти інших католицьких Церков східного світу, які мають окремі свої обряди ».

Коли б ці речення точно скоментувати, вийшла б поважна стаття. За це речення ми повинні бути вдячні, бо ним направляєтся багато, що сталось в дальшому і дуже близькому минулому і ще більше можна направити в майбутньому. А коли зважити, що воно сказане на початку нашої підготовки до ювілею 1000-ліття нашого охрещення, тоді багато треба сподіватись в часі самого ювілейного Року Божого 1988. Хоч на першому місці все те залежатиме від нас самих, нашої дії, свідомости, активности і молитви.

Нашої злуки з Римом ми не доцінювали часто самі. Дуже прикро бачити недоцінювання унії і зі сторони наших братів православних. По стільки студіях та історичних фактах вони могли б, залишаючи на боці всяку зависть, переусуди, найти високі і правдиво церковні рації, що промовляють в користь тієї важної події в нашій історії, могли б найти легко відповідь, чому не одна річ так сталась, а не інакше, найшли б легко шляхотний *наш* екуменізм в душі Сл. Божого митр. Андрея, найшли б *нашу* помісність, якої прагнули творці унії, за яку саме тепер почався наш змаг, в якому не всі хочемо брати участі. Коли в часі нашої підготовки до ювілею будемо студіювати і пізнавати початки нашого християнства, а потім його історію в княжих часах, побачимо золоту нитку тих взаємин між Руссю, її князями і Римом. Ті взаємини мають прикмети взаємної пошани, важних дипломатичних цілей і зрозуміння вселенськості Церкви. В тих взаєминах не все добру ролью грали сусідні латинські народи, князі, царі чи єпископи. Так воно було спочатку, так було впродовж історії, так і є сьогодні з іншими настроями чи мотивами зі сторони інших осіб. Наш ювілей

може нам, отже, багато пригадати і навчити і наша підготовка не є ані завчасна, як дехто думав, ані задовга. Щоб тільки ми вміли даний нам Богом час використати і виповнити змістом та чином.

Нашої злуки з Римом не доцінюється сьогодні багатьма. Не говорю вже про відкритих ворогів унії, якими були все росіяни і Москва, які сьогоднішню ліквідацію нашої Церкви при допомозі безбожницького уряду вважають своїм великим досягненням і нашим визволенням, але на жаль серед сьогоднішніх екуменістів бачиться велике число, що на нашу злуку дивляться як на екуменічний пережиток, перешкоду, чи принайменше як перестарілу і непрактичну вже подію змагань за Христову єдність,²² якої вислідом є лише « частинні єдності » (Teilunionen), уніяцтво (Uniatentum), загострена опозиція і глибоке недовір'я до Риму в тих, що осталися у роз'єднанні.²³

Очевидно, що в аналізах складається загально винуватину на саму злуку і її наслідки. *Не робиться на жаль аналізи наших власних спроб у тих повднаннях остатись собою, хотіти бути собою, як це було в нас наприклад в 20-тих роках XVII століття*, коли наші Владики благали створення патріярхату і першим патріярхом мав бути в нашій з'єдиненій Церкві митрополит Петро Могила і потім митрополит Рутський це підкреслював. Варто зацитувати його слова, бо вони вказують саме на цю нашу свідомість, як нам треба належати до Вселенської Церкви і ким ми є на її лоні. Рутський писав у 1629 році: « Хоч митрополит Руси справді від давна має патріярші привілеї і тепер їх уживає, що потвердили Климент VIII і інші папи, так, що йому нічого не бракує до повноти патріяршої влади крім титулу патріярха ».²⁴ Коли ж писав до Риму про потребу встановлення патріярхату на Русі казав, що « простий народ дуже поважає патріярха, що тільки і знає в релігійних справах те, що слухати патріярха і через патріярха можна притягнути народ до унії і до послуху Вселенському Архирєзві ».²⁵

Коли б тоді Рим був створив український патріярхат, не було б сьогодні того обезцінювання нашої унії і рейки екуменічного руху були б провадили в неоднім народі із власною церковною

²² *Handbuch der Ostkirchenkunde*, p. 211.

²³ Там само.

²⁴ о. др. І. Хома, *Ідея спільного Синоду*, Рим 1976, ст. 20.

²⁵ Там само.

спадщиною навіть тут на Заході прямою лінією до Христової єдності. На жаль, в Римі різні конзультори і дипломати боялись, або дивились вузько чи й « політично » і сьогодні винуватою стала наша унія, а ентузіясти з'єдинення і екуменізму шукають « нових » метод, хоч не все дивляться на правильні вказівки Другого Ватиканського Собору, на які я вказав вище і часто політичні конюнктури стоять на перешкоді такій святій справі, а поділ Церков остає далі історичним згіршенням.

Думаю, що слова послання папи Івана-Павла II в обороні нашого з'єдинення з нагоди підготовки до нашого ювілею дають нам великі можливості направити занедбане і наш ювілей в 1988 році, разом із нашими православними братами при нашій пильній і працьовитій підготовці та молитві, поставить нас знову на належне місце серед помісних Церков одної, святої, соборної і апостольської Христової Церкви в світі.

З М І С Т

	стор.
Лист Папи Івана-Павла II до Блаженнішого Патріярха Йосифа	3
1000-ліття християнської України і папське послання	9
1. Генеза листа	10
2. Поділ послання	14
3. Провідна думка послання	15
4. Екуменізм і наша єдність з Римом	16
5. Вартість унії і її обезцінювання	24

22. В. Січинський: Замкова церква св. Миколая у Львові (V. Sičynskyj: De Ecclesia S. Nikolai Leopoli), Стор. 36+х. Львів, 1936.
23. Д-р Іван Шпитковський: Рід і герб Шептицьких (Dr. I. Špytkovskij: Famille et armoiries des Szeptycki). Стор. 1+128+ix. Львів, 1939.
24. Dr. A. Landgraf: Neue Gesichtspunkte für die Einschätzung des Zacharias Chrysopolitanus. Leopoli, 1942.
- 25-26. Dr. Michajlyščuk: De occasione et scopo Metrop. Javorŝkyj operis Petra fidei. Pag. 84. Leopoli, 1942.
27. Д-р М. Конрад: Нарис історії старинної філософії, четверта частина (Dr. Nikolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus), Стор. 93. Львів, 1939.
28. Д-р Ст. Сампара: Прачоловік і праоб'явлення (Dr. S. Sampara: Primus homo et revelatio primitiva). Стор. 204. Львів, 1938.
29. Д-р Іван Шпитковський: Рід і герб Шептицьких. Друга частина (Dr. I. Špytkovskij: Famille et armoiries des Szeptycki). Львів, 1942.
30. Д-р В. Фіголь: Церковні брацтва Галицької гр.-кат. провінції в XVIII ст. (Dr. V. Figol: De confraternitatibus Ecclesiae graeco-cath., quae Galiciae terris XVIII s. decursu exstiterint). стор. 79. Львів, 1938.
31. о. д-р Мирослав Марусин: Погляд на виховання кандидатів духовного стану на Україні (Dr. M. Marusyn, De educatione cleri in Ucraina conspectus historicus). тор. 55. Рим, 1963.
32. о. д-р Мирослав Марусин: Божественна Літургія в Київській Митрополії по списку Ісидорового Літургікона з XV ст. (Dr. M. Marusyn, Divinae Liturgiae in Metropolia Kieviensi secundum manuscriptum liturgicum Metropolitae Isidori saec. xv expositio). Стор. 62. Рим, 1964.
33. Joseph Slipuj: Die Auffassung des « Lebens » nach dem Evangelium und I. Briefe des Hl. Johannes. Pag. 62. Рим, 1965.
34. о. проф. д-р Мирослав Марусин: Пастирсько-літургічна діяльність святого Йосафата (De opera Liturgico-Pastoralis Sancti Josaphat). Стор. 100. Рим, 1967.
35. Д-р Петро Ісаїв: Меморандум митрополита Андрія Шептицького до урядів Центральних Держав 3-15 серпня 1914. (Peter Isajiw, Ph. D., Archbishop-Metropolitan Andrew Sheptytsky's Memorandum of August 15, 1914 to the Central Powers). Стор. 46. Рим, 1968.
36. о. д-р Олександр Баран: Церква на Закарпатті в роках 1665-1691. (Rev. Dr. Alexander Baran, The Church in Subcarpathia from 1665 to 1691). Стор. 68. Рим 1968.
37. Іван Кейван: Василь Кричевський — творець українського національного стилю. (Ivan Keywan, Vasyl Kryuchevsky — Author of the Ukrainian national style). Стор. 24. Рим, 1968.
38. о. мітрат Мирослав Ріпецький: Спогади про село Угринів сональського повіту та про угринівських дячів. (Inful. Miroslaus Ripeckij, De chronica Ugruniw, centri culturalis ucraini.) Стор. 48. Рим, 1968.
39. С. Гординський: Українські церкви в Польщі, (Sviatoslav Hordynsky, Ukrainian Churches in Poland). Стор. 20+71 ілюстрацій. Рим, 1969.
40. Д-р Богдан Казимира, Успіхи і труднощі у великому замірі (Dr. Bohdan Kazymuga, Obstacles and achievements of a great undertaking). Стор. 52. Рим, 1969.
41. Проф. д-р В. Кармазин-Каковський: Українська народна архітектура. Хати і дерев'яні церкви XVIII сторіччя з 40 ілюстраціями. (Prof. Dr. V. Karmazyn-Kakovsky, Ukrainian Folk Architecture with 40 illustrations). Стор. 53. Рим 1972.

42. Проф. д-р Олекса Горбач: Рукописна церковнослов'янська «Риторика» в 2-гої половини 18 в. монастирської бібліотеки в Нямц у Румунії (Prof. Dr. Olexa Horbatsch, Eine ukrainisch-kirchenslavische handschriftliche Rhetorik aus der 2. Hälfte des 18. Jahrhunderts in der Klosterbibliothek zu Neamt (Rumänien). Стор. 57. Рим 1972.
43. о. д-р Юрій Федорів: Замоїський Синод 1720 р. (Dr. Georgius Fedoriv: De Synodo Zamostiana an. 1720. In occasione 250-anniversarii). Стор. 68. Рим 1972.
44. о. д-р Іван Хома: Нарис історії храму Жировицької Богоматері і свв. мучеників Сергія і Вахха в Римі (Dr. Joannes Choma: De brevi historia ecclesiae sanctorum Sergii et Bacchi vulgo dictae Reginae pasculorum). Стор. 45. Рим 1972.
45. о. д-р Іван Хома: Ідея спільного синоду 1629 р. (Dr. Joannes Choma: De copamine synodus fraternae inter unitos et dissidentes ucrainos a. 1629 peragenda). Стор. 50. Рим 1976.
46. о. д-р І. Музичка: Новий священик по Соборі. (Dr. Iohannes Muzyczka: Sacerdos post Concilium). Стор. 27. Рим 1976.
47. Аріядна Стебельська: Проповідництво Кирила Турівського. (Ariadna Stebelskyj: Cyril of Turov's Oratory). Стор. 96. Рим 1977.
48. Євген Іванків: Вічний великдень. (Ewhen Iwankiw: Pascha aeterna). Стор. 76. Рим 1977.
49. о. д-р Іван Гриньох: Послання Патріярха Йосифа про поєднання в Христі. (Dr. Ivan Hrynioch: Epistula pastoralis Patriarchae Iosephi de reunione in Christo). Стор. 70. Рим 1977.
50. о. д-р Іван Музичка: Початки української богословської науки в двадцятому столітті і Блаженіший Патріярх Йосиф. (Dr. I. Muzyczka: Initia studiorum theologicozum in Ucraina saec. XX et Patriarcha Joseph). Стор. 50. Рим 1978.
51. о. д-р Іван Музичка: Послання тисячоліття (Dr. I. Muzyczka, Epistula Millennium). Стор. 23. Рим 1979.

ВИДАННЯ «БОГОСЛОВІЇ» - EDITIONES «BOHOSLOVIA»

1. Dr. Jos. Slipyj: De amore mutuo et reflexo in processione Spiritus S. explicanda. Pag. iv+29. Львів, 1923.
2. о. д-р Г. Костельник: Границі вселенної (Dr. G. Kostelnyk: De finibus universi). Стор. 61. Львів, 1925.
3. Dr. A. Landgraf: Partes animae norma gravitatis peccati. Pag. 54. Leopoli, 1924.
4. о. д-р Й. Сліпий: Св. Тома в Аквіну і схоластика (Dr. Jos. Slipyj: De S. Thoma Aq. atque theologia et philosophia scholastica). Стор. 76. Львів, 1925.
5. Dr. Theod. Haluščynskij OSBM: De ucrainis S. Scripturae versionibus. Pag. 22. Leopoli, 1925.
6. Dr. Jos. Slipyj: Num Spiritus Sanctus a Filio distinguatur, si ab eo non procederet. Pag. 36. Leopoli, 1928.
7. о. д-р Сп. Кархут: Нове видання Службника (Dr. Sp. Karchut: Nova editio Liturgiconis slavici). Стор. 34. Львів, 1929.
8. о. д-р Гавриїл Костельник: Ordo logicus (Dr. Gabriel Kostelnyk: De ordine logico). Стор. 44. Львів, 1931.
9. P. Josep Scrijvers CSSR: Le double Principe Moteur de la Vie Spirituelle. Pag. 40. Leopoli, 1931.
10. Dr. M. Schmaus: Kykeley, cuiusdam adhuc ignoti auctoris anglici ineunte saeculo xiv florentis. Quaestio de cooperatione divina. Pag. 38. Львів, 1932.
- 11-12. Д-р Ярослав Пастернак: Коротка археологія західно-українських земель. (Dr. Jaroslav Pasternak: L'Archéologie des terres ouest-ukrainiennes à l'ère que préhistorique, protohistorique et chrétienne). Стор. 94+xvii таблиць. Львів, 1932.
13. Володимир Січинський: Вежа і дім Корнякта у Львові (V. Sičynskij: La tour et la Maison De Cognacte à Leopoli). Стор. 20+vi таблиць. Львів, 1932.
14. Dr. Leo Hlynka: De potestate episcoporum nec non praerogativis metropolitanae potestatis in bona Ecclesiae temporalia in Oriente novem primis saeculis. Pag. 74. Львів, 1933.
15. Д-р Микола Конрад: Нарис історії старинної філософії (Dr. Nikolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Стор. 53. Львів, 1933.
- 16-17. Д-р Микола Конрад: Нарис історії старинної філософії (Історія філософії Греків і Римлян) (Dr. Nikolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Стор. 90. Львів, 1934.
18. Є. Ю. Пеленський: Бібліографія української бібліографії (E. J. Pelenskyj: Bibliographia ucrainicae bibliographiae). Стор. 198. Львів, 1934.
19. Д-р Микола Конрад: Нарис історії старинної філософії (Dr. Nikolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Стор. 112. Львів, 1935.
20. Dr. A. Landgraf: Petri Abaelardi expositionis in epistolam S. Pauli ad Romanos abbreviatio. Pag. 46. Leopoli, 1935.
21. Д-р Микола Конрад: Основні напрямки новітньої соціології (Dr. Nikolaus Konrad: Sociologia). Стор. 78. Львів, 1936.